

ЛАСЛО БЛАШКОВИЋ

ИЗ СНЕГА КЊИШКЕ МАРГИНЕ

ПРЕ И ПОСЛЕ ЗИДА

Сада се над светиом надвило немилосрдно доба. Сиворили смо га управо ми који смо постојали његова прва жртва. Шта мари ако је Енглеска чекић, а ми наковањ? Важно је да влада насиље, а не хришћанска ситидљивоси. Ако побједа, нејравда и срећа нису суђени Немачкој, нека их имају друже државе. Нека постоји рај, макар ми постојали у паклу.

Ово су последње мисли једног рафинираног нацисте, љубитеља Брамса, Шопенхауера и Шекспира, док чека смакнуће у својој ћелији. Прича је Борхесова, *Deutsches requiem*. Један убогаљени помоћник управитеља радног логора сусреће јеврејског песника коме се диви и мучи га до лудила и смрти. У сенци мача који га на крају стиже Ото Дитрих цур Линде изговара оне малочас чувене реченице.

С тим у вези, сећам се Фасбиндеровог филма *Брак Марије Браун* и радио преноса фудбалске утакмице који се чује у позадини, а који нам обзнањује да је Немачка, после свега, поново првак света. (Ови филмски призори наћи ће свој чујни одјек у завршним сценама *Оца на службеном њују*, када се на раскринкавајућој свадби једног од споредних јунака чује са радија глас репортера који узбуђено јавља да је фудбалска репрезентација Југославије победила тим Совјетског Савеза.)

У Немачкој сам био неколико месеци у селу, седамдесет километара удаљеном од Келна, где је Хајнрих Бел саградио кућу за сироте

писце. Кад бих помислио да сам се, шетајући, изгубио у мрачној шуми, налетео бих на јасан путоказ. И дивљина је ту била под контролом. Али сам, у једном сеоском дворишту налик кутијици, крај уредног гробља, видео необичан сувенир – тенкић, истоветан са оним поручника Грубера паркираним испред Ренеовог кафеа, а на коме се црвенела једна дебела свастика.

У Лајпциг ме је, међутим, са аеродрома, возио ћутљиви таксиста, с којим сам се, на једвите јаде, споразумео на траљама руског језика, заосталог из времена васпитног комунизма.

Постоји виц у којем се каже да Хрвати, уместо априли-ли-ли, певкају травањ-њ-њ. Недавно сам, опет, ишао у Рјазань-њ-њ, без све шале, то је дубока провинција (тек сто километара удаљена од Москве). Ту се родио *последњи њесник села*, а двајкада били стационарирани руски командоси и специјалци, оно што се, по нашки, нишки, вика *Шездесећ њрећа њадобранска*. Посетио сам војни музеј, кроз који ме је провео погрбљени кустос, ветеран из Великог отаџбинског рата. Показао ми је на карти Европе смерове похода совјетских армија, кад су се опоравили и консолидовали, па, с каћушама склапаним у фабрикама иза Урала, прегазили врагове који су приспели до Подмосковља (и тај сам гранични камен једном видео). Кашљуцави куратор уперео је прст у црвену стрелицу која је пролазила кроз Београд. (Алудирајући на посвету Кишовог јунака, написао сам у књигу утисака како се дивим бесмртном делу и напору руских људи у ослобођењу од фашизма. Онда сам преправио реч *руски* у *совјетски*, јер су се, уз југословенске партизане, за наше градове борили војници из Азербејџана. Дакле, *Хазари*, што би рекао Павић.)

У том сам се часу сетио сеоских раскршћа на којима сам застајао, очекујући Рајну пуну злата, где су, испод распетог Христа, стајале мермерне плоче са урезаним именима погинулих немачких солдата, као у оном шоу-програму *Тражили сње – зледајте*.

Не знам много о геополитици. О томе да ће, рецимо, америчко царство, пасти (као што су, уосталом, пала и сва друга, јер *њад у сваком од нас живи неизбежно*, да се споменемо Рилкеа, *још једног великог ђерманског имена*), када се подигну Кина, Индија и Бразил, како ме у то уверава знанац, парафразирајући *наводно* Бжежинског, који пореди свет са шаховском таблом. Могуће је то, наврх језика ми је да кажем, само што су, пре поменутога, свет са шаховском игром поредили многи. Структуралисти, на пример, Фердинанд

де Сосир, а још раније и Омар Хајам (кога се древни Борхес мало-мало па сети). Прећутао сам да видим како се фигуре крећу без икаквог смисла.

Коначно, сувише сам лакомислен за супертешку филозофију, на ствари гледам песнички, речју, олако, значи осећајно и срчано, па велим да ме је баш брига што је Берлински зид пао, што се Немачка ујединила, када се потом моја земља распала на небројена крвна зрнца.

И што би, за крај света и овог текста, забугарио пан Тадеуш (Ружевић):

Не верујем у њрејиварање воде у вино.

Не верујем у ојрошћиај зреха.

Не верујем у васкрсење њела.

Сремски Карловци,
на тридесетогодишњицу пада Берлинског зида

ДИГИТАЛНИ ПЛЕС У СРЦУ ТАМЕ

Када сам, крајем осамдесетих, дипломирао књижевност, добио сам од родитеља видео-рикордер. Био сам дирнут, као да ми је поклоњен минијатурни васионски брод, или нови срчани записци. (Обе се те ствари граде од истог, од титанијума.)

Почео сам да правим своју филмску колекцију, уверен да ћу сачувати омиљене филмове за далека нека поколења. Недавно сам, тражећи нешто заувек изгубљено, копао по свелим картонским кутијама, и нашао неколико заосталих касета с филмовима, које нисам могао да погледам, ни помоћу филмских трикова, јер више није постојао ниједан апарат који би ми то омогућио.

Ко зна да ли ће и књиге, у оно доба штампане, не више сложене оловним мајсторским слогом, него на паус-папиру, а уз помоћ староставног компјутера, издржати до краја дана или времена, или ће просто ишчилети са страница, избледети сасвим од сунца, мада их нико никада није ни отворио?

Читава модерна читалачка доктрина, као и живот, заснована је на брзини. До информације, дакле, до конца пута, морате стићи што пре, као да нема чари у одлагању, у писму писаном целом руком, у порукама које чекају на дну боца бачених у океан, у писмима без адресе примаоца.

Знали су да ме питају како замишљам читаоца будућности. Као огромно биће од триста кила (одговорао сам иронично), које не помера ништа, осим дебелог кажипрста којим дозива виртуелне, дигитализоване слике, од којих једва дише, које се по њему таложе, затрпавају га. Моја метафора, рекао бих, преноси значење непомичности.

Постоји ли, данас, документ изван компјутерског екрана, изван голе слике, изван визије која ишчезне док трепнеш?

С једне стране, хипнотисани смо неограниченом тупошћу која зрачи, с друге се, посредством истих тих компјутера, као у оној Апдајковој *верзији*, открива постојање самог Бога.

Само, питам ја вас, у који смо програм забасали, у који лепи привид? Свет се невероватном брзином не помера. Ова прича је, уосталом,

опасна и деликатна, непрестано на ивици да западне за вештачки зуб.

Свим што сам рекао, наравно, не бих да пореметим ритам дигиталног плеса. Него, чуо сам за антрополога који је у Америци купио будзашто тушту и тму књига из области која га је окупирао, књига отписаних у једној великој библиотеци. Кад је упитао за разлог те великодушне распродаје, речено му је да су све понуђене књиге дигитализоване, те да би оне, у класичном облику, само заузимале драгоцен простор.

Све то звучи логично и модерно, али ја се поново питам, без намере да кварим игру, постоји ли конзервација која нам гарантује вечност. Да ли ће, после триста или петсто година, доћи и онај *сјирми час*, она година иза јемчене, у којој ће се, ако се, у међувремену, не нађе нови начин очувања, све распрснути у ништавило, кад лек окрене своју кожу наопако, кад ружа покаже своје фаталне бодље. Зато сам, просто, прословио о својој скепси, о лаком препуштању територија артифицијелној сањарији, машинама које се могу побунити, подивљати, окренути против људи, као да је реч о негативној утопији, или већ виђеном научнофантастичном филму. И тако, не бих никога да плашим, осим себе. Говорим као писац коме је, у крајњој линији, сасвим свеједно да ли пише на лаптопу, или зашиљеним перцем ишчупаним из гушчје тртице или анђеоског крила.

А за себе се, од свега очекиваног, надам бар неком светлацу који би, на трен, блеснуо у мраку мојих меланхоличних питања, и очас извесном учинио могућност да, за сто година, видим неки од филмова које сам обожавао, или сањао.

ХАФИЗОВ ЗМАЈ

*Накуцо се чаща, највево њесама,
најшо се раја са медних усана,
џде је наџо сласџи,
џу јој није ѡраџио –
сад џори л му дуџа –
барем знаде заџио!*

пева велики српски романтичарски песник, Јован Јовановић Змај, кога је светлост Хафизове поезије озарила најпре преко Гетеа. Обојица су персијског песника видели као савременика, некога ко говори свевремено. Ванвремено.

Није од суштинске важности да ли је поменути српски поет заиста посетио *џроб Хафизов*, збиља ходочастио ту универзалну, *свеџлу моџилу*, думајући над раком уобрученом ружама и гласовитим епитафом што привлачи столећима многе песничке *ромаре*, али је свакако остао плоносни дописник са значајним Хафизовим инспиративним мотивима, један посебан примерак *зајадно-исџоч-ноџ дивана*.

Елем, Хафизова 26. газела, где Персијанац вели:

Де, Хафизе, има л џде руже, да нема џрње?,

директно кореспондира са Змајевим васпитним морализмом који је у сржи читавог његовог песничког напора намењеног деци:

*Један мали дечко
није ниџиџ уживо,
све је схваџио џужно,
све је схваџио криво.*

*Мучила џа честџо
и џа мисо црна:
заџиџ ниједна ружа
да није без џрна?*

Змај, међутим, ублажава белодани Хафизов песимизам оспокојавајућом могућношћу која меланхоликов поглед чини ружичастим, а та се огледа у ведрој констатацији:

*Радујем се, друже,
што се и на њрну
могу наћи руже!*

Змајево читање Хафиза песнички је дословно, оно је наизглед профано, са значењима што су испред физике.

Речју, тумачење религиозне поезије (каква је, у једном значењском нивоу, и Хафизова) подразумева, по природи ствари, пре свега, власт алегорije и симбола. *Символа.*

Дочим, Змајева оригинална *верзија* Персијанчевог поетичког састава ослоњена је на метафору, на путену појавност Хафизових песничких знакова. *Свети не стићује у једном нешто у више снова, вели се у причама Хиљаду и једне ноћи – што рече Грк – древнијих од постојања дана!*

Хафиз је учинио да је газела у источњачкој поезији исто што и сонет у западној лирици – форма ограничена, а бескрајна.

Змај пак да песник из Ширази зазвучи домаће, присно.

Слава им!

Мир њиховим душама.

МОРАТЕ ЧИТАТИ СИРИНА

На почетку романа *Божородичина црква у Паризу*, Виктор Иго мозга над тајанственом речју *судбина* што је грчким словима уре-зана била на кубе храма. Временом, та реч буде састругана или замазана, ишчезла... Баш то, спирање судбине, и јесте љубавни посао. Сваки уметник, тежећи новој речи, избегава судбину уметника...

Борхес је тврдио да је хепиенд холивудска измишљотина. Наводно, нити у животу нити у уметности нема срећних крајева. Али зар већина древних религија није у том смислу холивудолика? Елем, понашај се тако и тако, и завршићеш на небу. Било како било, чежња за хепиендом живи у нама, стечена јуче или као зараза преношена генима, свеједно...

О свом првом роману један Набоковљев јунак духовито ће рећи да га је одбило онолико издавача колико је његова наредна књига имала читалаца. Дочим ће његов пажљиви *имењак*, о истој ствари, идолопоклонички приметити да је реч о необичној причи, *јосле које се увек јомисли на дејте које се смеши у сну*. Има ли јасније слике, добацићу и ја из снега књишке маргине, тачније мере спитатељског прегнућа, бестежинског напора?

Још ће тридесетих година прошлог века Исидора Секулић рећи Андрићу: *Сирина... Морате читати Сирина*. (А тако се Набоков звао пре но што се, на руском, угасио.) После је, Срећни Избеглица, почео да преводи сам себе. А бити преводилац је чињеница која проказаног одређује, као и његову позицију у причи, и у свету...

Ако тренутак превођења идентификујемо са артифицијелном клиничком смрћу дела, неком врстом загробног живота књиге, онда је то сасвим у вези с Набоковљевим топосом да је тумачење увек један облик параноје. Пишчева билингвалност покатак је хотимична језичка шизофренија. Можда су зато сви Набоковљеви јунаци луди, јер смо *сви ми луди*, како вели она прециозна Алисина мачка...

Многи је, тек прочитав неко од дела Владимира Владимировича (татин син) Набокова, тог *јединог светског јисца*, у шта нас је уверавао Киш, било да је реч о руском или америчком делу Набоковљеве несагледиве књижевне авантуре, био уверен да је реч о невиђеном.

Зар не знате бар једног који је, тек прочитавши неко од дела поменутог, намах постао вечни преносилац магичне, набоковофиличне заразе, бесплатни рекламни оглас Набоковљеве прозе, човек сендвич стешњен корицама романа, које је Дабл Ју испевао на два светска језика.

Набоков је познат као аутор ишчашених житија, који се бави стварним биографијама фиктивних личности, односно реалним али измишљеним детаљима из живота људи на које је немогуће уперити прстом. Набоков је писац опсесивних, несавладивих тема. Зато, улазећи у његове приче, читалац има чудан утисак да их зна, јер их је некад, на пример, сањао.

У извесном смислу, рецимо, крунски Набоковљев роман, *Пољледај арлекине*, може се видети као освајање (ауто)биографије на детективски начин. Наиме, потрага за физичким детаљима меша се с трагањем за метафизичким илуминацијама, е да би прустовско *нађено време* (а на обојицу се гледало као на страсне аматере) заувек остало загубљено у сопственом прапочетку, у живом блату психе (ако ми је дозвољено нешто херменеутичке рогобатности). Тако исписан *живој* постаје misreading, криво или погрешно читање.

Казано је да је *Лолита* хроника једне љубави с романтичним романом. Стављање синтагме *енглески језик*, на место *романтичног романа*, учиниће ову језичку формулу тачнијом.

све, из буџака библиотеке